

**НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЯ**  
**НА ТЕМА**  
**ПРОЕКЦИИ НА КОМУНИСТИЧЕСКИЯ**  
**ТОТАЛИТАРИЗЪМ В БЪЛГАРИЯ**  
**В ПЕРИОДА 1944–1989 Г.**

София, 10–11 ноември 2018 г.

София, 2019

© Издателство „Изток-Запад“, 2019

Всички права запазени. Нито една част от тази книга не може да бъде размножавана или предавана по какъвто и да било начин без изричното съгласие на авторите и на издателство „Изток-Запад“.

© Даниел Вачков, Тома Биков, Антон Тодоров, Борис Михайлов, Тодор Галунов, Георги Харизанов, Димитър Стоянов, Веселин Вучков, Михаил Константинов, Борислав Дичев, Виолета К. Радева, Михаил Груев, Владимир Мигев, Горан Благоев, Александър Владимиров, Борислав Сочев, автори, 2019

© Деница Трифонова, художествено оформление на корицата, 2019

ISBN 978-619-01-0413-1

# ПРОЕКЦИИ НА КОМУНИСТИЧЕСКИЯ ТОТАЛИТАРИЗЪМ

В БЪЛГАРИЯ

В ПЕРИОДА 1944–1989 г.

**НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЯ**

ДОКЛАДЧИЦИ

Даниел Вачков, Тома Биков, Антон Тодоров,  
Борис Михайлов, Тодор Галунов, Георги Харизанов, Димитър Стоянов,  
Веселин Вучков, Михаил Константинов, Борислав Дичев,  
Виолета К. Рагева, Михаил Груев, Владимир Мигев, Горан Благоев,  
Александър Владимиров, Борислав Сकोчев





# СЪДЪРЖАНИЕ

|  |    |
|--|----|
| <i>Доц. Даниел Вачков, историк, директор<br/>на Института за исторически изследвания при БАН</i><br>1989 г. – краят на една сбъркана стопанска модернизация . . . . .  | 7  |
| <i>Тома Биков, политолог, народен представител от ПП ГЕРБ</i><br>Идеологически тенденции в рамките<br>на комунистическия режим в България . . . . .  | 11 |
| <i>Антон Тодоров, политолог, експерт към ПП ГЕРБ</i><br>Стопански упадък и финансова несъстоятелност<br>на комунистическа България . . . . .   | 23 |
| <i>Борис Михайлов, член на Комисията по досиетата</i><br>Съветското влияние върху военното разузнаване<br>в НРБ през периода 1944–1989 г. . . . .  | 52 |
| <i>проф. д.п.н. Тодор Галунов, историк във ВТУ</i><br>Изборните практики в България и ликвидирането<br>на политическия плурализъм (1944–1945) . . . . .  | 59 |
| <i>Георги Харизанов, анализатор, Институт за дясна политика</i><br>Автоцензурата – наследство от годините на комунизма . . . . .   | 72 |
| <i>Димитър Стоянов, юрист, Институт за дясна политика</i><br>Анатомия на терора . . . . .  | 79 |
| <i>Проф. д-р Веселин Вучков, юрист, преподавател в Академия на<br/>МВР и Югозападен университет „Н. Рилски“ – Благоевград</i><br>Съветизацията на българското<br>наказателно-процесуално право (1944–1952) . . . . . | 84 |
| <i>Проф. Михаил Константинов, математик,<br/>член на Българска асоциация за изборни системи</i><br>Избори по тоталитарно време . . . . .   | 97 |

|   |   |   |     |
|---|---|---|-----|
| 6   | Проекции на комунистическия тоталитаризъм в България в периода 1944–1989 г. | <i>Борислав Дичев, историк</i>  |     |
|   |   | Настъплението на тоталитарната диктатура в България, 1944–1947 г. ....  | 106 |
|   |   | <i>Д-р Виолета К. Радева, журналист</i>   |     |
|   |   | Разправата на БКП с интелектуалния елит на България. . . .  | 162 |
|   |   | <i>Доц. Михаил Груев, историк, директор на ДА – Архиви</i>  |     |
|   |   | Към въпроса за предисторията на асимилационната кампания срещу мюсюлманските общности в България. . . .         | 229 |
|   |   | <i>Проф. Владимир Мигев, историк</i>  |     |
|   |   | Колективизацията в българското село 1944–1962 г. – най-масовата изява на тоталитарното насилие в България . . . | 238 |
|   |   | <i>Горан Благов, журналист и историк</i>  |     |
|   |   | Залезът на Българската православна църква като общобългарска институция след 9.IX.1944 г. ....                  | 263 |
| <i>Александър Владимиров, журналист</i>   |   |   |     |
| Свободата – ценност или окова? Защо и как демократичните свободи днес тежат на част от обществото ни? . . . . .               | 273   |   |     |
| <i>Борислав Скорчев, изследовател, автор на книгата „Концлагерът „Белене“ 1949–1987. Островът, който уби свободния човек“</i> |   |   |     |
| Мястото на концлагера в тоталитарната репресивна система в България 1944–1989 г. ....   | 281   |   |     |

# 1989 г. – КРАЯТ НА ЕДНА СБЪРКАНА СТОПАНСКА МОДЕРНИЗАЦИЯ

*Доц. Даниел Вачков*

*историк, директор на Института  
за исторически изследвания при БАН*

**БЪЛГАРСКАТА ИКОНОМИКА** в навечерието на Втората световна война – процеси на модернизация в селското стопанство и индустрията – свързани с природните ресурси на страната и стопанските традиции на населението. Икономическите и финансовите резултати твърде положителни. Първите години на войната положителните тенденции продължават да действат. Кризисни явления започват по-осезаемо да се проявяват от края на 1943 г., като от втората половина на 1944 г. с включването на страната в активни бойни действия финансовата и икономическата криза навлиза в много остра фаза – към 1946 г. спад на производството с над 20% спрямо 1939 г. а националната монета претърпява дълбок срив – близо десетократно се девалвира спрямо долара.

От есента на 1947 г. в Шкларска Поремба е зададен от Москва курс към източноевропейските сателити да започнат изграждане на социализма в техните страни.

Първата стъпка – в края на декември 1947 г. повсеместна национализация – тотална промяна на структурата на собственост – държавата контролира над 80% от активите в промишлеността и на практика 100% в банковото дело. Ускорява се и процесът на колективизация в селското стопанство. Държавата става основният икономически фактор, който не само провежда стопанската и финансовата политиката, но и е главния собственик в стопанската сфера. Започва форсирана индустриализация – огромна част от капиталовложенията са насочени към промишлеността. Привличане на трудовите ресурси към този отрасъл. Останалите сектори – вторичния и третичния – са силно недофинансирани. Населението е подложено на сериозни материални

лишения. Официално строгата купонна система е отменена през 1952 г. макар за отделни продукти и в отделни райони да се запазват използването на купони и през следващите десетилетия. През 1952 г. режимът обявява, че промишлеността формира по-голям дял от селското стопанство в БВП и България е станала промишлено-аграрна страна.

Изградената индустриална база е изградена изцяло по съветски модел – съветски проекти, съветско оборудване и съветски технически специалисти. Поставено е началото на една енергоемка, капиталоемка и нискоефективна индустрия. Нарушените пазарни принципи на икономическо развитие довеждат до появата на дълбоки дисбаланси в реалния сектор и финансите. Развитието на тежката промишленост за сметка на леката довежда до все по-остър дефицит на стоки за потребление. Чрез дефицитът населението продължава да е подложено на големи материални лишения, въпреки отменената официално купонна система. Но липсата на потребление наслагва тежки проблеми във финансовия сектор – силно се забавя паричния оборот и се появява скрита инфлация. За да оберат тежките неравновесия в държавите финанси, властите прибегват до две болезнени парични реформи – тази от 1951, 1962, чрез които де факто са част от спестяванията на населението. Т.е. косвено за да се финансира индустриализацията се прибегва да част от спестяванията.

Тезата, възприета още от времето на Сталин, че развитието на тежката промишленост прави държавите с народна демокрация по-независими стопански и политически дава точно обратните резултати. Изградена по съветски модел индустрията в България е изцяло зависима от съветските енергийни ресурси. А нискокачественият продукт, който произвежда, може да се реализира единствено на администрираните пазари на социалистическите страни и в някои държави от Третия свят.

Изградената на непазарни принципи промишленост скоро се превръща и в сериозен източник на външни задължения. От 60-те до края на 80-те години, за да осигури малко по-добро качество и що-годе конкурентоспособност дори за рамките на СИВ и на Третия свят започва да се осъществява все по-мощен внос на технологии от Запада. Така се стига до положението да се влагат в промишлеността средства, осигурени с твърда валута, а същевременно произведената продукция да се реализира рубли и по клиринговите споразумения с развиващите се страни. В резултат на това започват да се проявяват периодично остри дългови



кризи. Тези от средата на 60-те и от края на 70 години са преодо-  
лени чрез чисто политически механизми, а не чрез заздравяване  
на икономическата и финансовата система. А дълговата криза от  
втората половина на 80-те години и невъзможността на режима  
да се справи с нея в най-голяма степен допринася за общото рух-  
ване на комунистическата система.

Когато се анализират тези дългови кризи, които на практи-  
ка се оказват блокиращи функционирането на стопанството (по  
личното признание на Т. Живков на срещата в Ялта през 1978  
г.), се вижда че в абсолютни стойности външния дълг не е ни-  
как голям – през 1964 г. той е само 200 млн. долара, през 1978 –  
5,5 млрд. долара и самото рухване на режима през 1989 г. е 10,5  
млрд. долара. Сами по себе си тези суми не са никак големи, ко-  
гато става дума за развити индустриални икономики, за каквато  
се представя българската. Всъщност именно тези числа показват  
колко неефективна и неконкурентоспособна е българската ин-  
дустрия. Въпреки заявените високи нива на производство тя из-  
общо не е в състояние да осигури обслужването на един толкова  
голям по размерите си външен дълг. Нещо повече тя продължава  
да трупа дълг, защото цялото и функциониране е поставено на  
една крайно сбъркана основа.

В края на режима става ясно и още една болезнена характе-  
ристика на стопанската модернизация, осъществена при кому-  
низма. През втората половина на 80-те години различните по-  
литически и стопански власти в България трябва да признаят,  
че огромна част от българската индустрия е вече амортизирана,  
технологично остаряла и дори опасна за живота и здравето на  
работещите в нея. Тази констатация за първи път по-открито  
е направена в средите на Политбюро през есента на 1986 г. по  
повод тежката индустриална авария в Девня, където загиват 22  
души. Разследването на катастрофата показва, че тя се дължи на  
тотално амортизирани и изключително лошо подържани мощно-  
сти. И това става само 7–8 години след като е открит химическия  
комбинат в Девня и е обявен за най-модерното предприятие на  
Балканите в тази сфера. Като оставим на страна пропагандните  
клишета на режима за изключителната модерност на социалисти-  
ческите заводи, много ясно проличава една безспорна реалност  
на комунистическата модернизация – много бързото аморти-  
зиране и технологично остаряване на пуснатите в експлоатация  
промишлени обекти. Робуването на количествените показатели  
в социалистическата икономика се проявява и в това отношение.

Още в началото на индустриализацията се появяват доклади до партийното ръководство, в които се вижда, че се бърза да се отчете построяването на нов завод или промишлено предприятие, без те да са готови напълно за работа и много скоро започват да се проявяват сериозни неблагоприятности – ниско качество на продукцията и чести тежки аварии, свързани с множество човешки жертви и осакатявания. Така в желанието си да отчете изпълнението и преизпълнението на плана с пускането на нови и нови промишлени мощности всъщност се гради една дълбоко сбъркана модернизация, която в крайна сметка не закъснява да прояви пагубните си последствия.

Изложеното дотук представя накратко само икономическите и финансовите резултати от извършената от комунистическия режим модернизация.

Тя обаче има и тежки, и за съжаление непоправими, демографски и социални последици. Най-общо те могат да бъдат сведени до следните необратими процеси – поставяне началото на тежкия демографски срив на българската нация, чрез ускореното и шоково превръщане на селянина в гражданин и до повсеместно ликвидиране на социалната самостоятелност и стабилност на голяма част от българското общество, трансформирайки го от общество на собственици в общество на наемници.